

ზურაბ ცუცქერიძე

ისტორიის მკაცრი გაკვეთილები და უზულისყურო მოწაფეები

ისტორია ვინმეს თავშესაქცევად არ იწერებაო, ნათქვამია, რადგან იგი ჭკუის სასწავლებელია მომდევნო თაობებისთვის. წმიდა ილია მართლისა არ იყოს, შვილმა უნდა იცოდეს — სად და რაზე შეჩერდა მამა, რას მიაღწია და რაში მოეცარა ხელი, რათა სწორი დასკვნები გააკეთოს საამდროო საქმიანობისთვის. ერთ დიდ ისტორიკოსს ისიც უთქვამს, რომ ისტორია ერთობ მკაცრ გაკვეთილებს კი გვაძლევს, მაგრამ მისგან ვერავინ ვერაფერს სწავლობსო.

კაცობრიობის მთელი ისტორია, მისი მკაცრი გაკვეთილებისადმი ხალხების აგდებული დამოკიდებულების დადასტურებაა. ამ მხრივ, ჩვენ, ქართველები ერთ-ერთი ყველაზე ცუდი მოწაფეები ვართ, რაც სრულიად აშკარად ეტყობა ჩვენს წარსულსაც და სადღეისო ყოფასაც.

ცოდნა დედის მუცლიდან არავის დაჰყოლია. მერე და მერე ვი-სწავლეთ ყველაფერი: ზოგი წიგნიდან, ზოგი დაკვირვებით, ზოგი სხვისი და ზოგიც საკუთარი გამოცდილებით. დაწყველილი თუ არ არის კაცი — „შენი არ გაცოდინა და სხვისი არ გაგაგონაო“, — ცოდნა-გამოცდილების უამრავი საშუალება გაგვიჩინა უფალმა. სიბეჯითე და გულისყური გვჭირდება მხოლოდ, პირველ ყოვლისა კი, ცოდნის მოპოვების სურვილი.

გვაქვს კი საამისო სურვილი და სიბეჯითე, რომ ცოდნა მოვიპოვოთ, დაეგროვოთ და გამოვიყენოთ? ჩვენი ხალხის მცირე ნაწილის გარდა, ასეთი სურვილი და სიბეჯითე არავის ეტყობა. ასე რომ არ იყოს, ერთსა და იმავე შეცდომებს კი არ დაუშვებდით სისტემატურად, პოლიტიკასა თუ ეკონომიკაში, კულტურასა თუ განათლებაში.

ყველაფერზე ვერ ვილაპარაკებ, რადგან არც საამისო კომპეტენცია

მაქვს და ისიც კარგად ვიცი, რომ „ყველაფერზე წერა და ლაპარაკი მხოლოდ უცოდინარ კაცებს შეუძლიათ“ (შალვა ნუცუბიძე). ამჯერად მკითხველის ყურადღებას მივმართავ ერთ უმნიშვნელოვანეს სოციალურ უნარ-თვისებაზე, რაც დიდად განსაზღვრავს, როგორც კერძო პიროვნების, ისე მთელი ერის ქმედუნარიანობას. ეს არის არჩევანის გაკეთების უნარი, რაც წარსულის გამოცდილების ცოდნასა და მისი მიზეზ-შედეგობრივი ანალიზის საფუძველზე ყალიბდება. მაგალითად, ადამიანმა ქუჩაში დაგდებულ ქვას თუ წამოკრა ფეხი და წაბორძიკდა, ან იმ ქვას გადააგდებს, ან გადააბიჯებს და ან გვერდს აუვლის, გონიერება თუ არ ღალატობს, რა თქმა უნდა.

ასე იქცევა მთელი ერიც: ისტორიის გაკვეთილებიდან მიღებულ გამოცდილებას თავის სასარგებლოდ იყენებს. ეს ვინც ვერ მოახერხა, საკაცობრიო არენაზე მათი სახსენებელი გაქრა.

ადამიანი ცხოველისაგან მხოლოდ ერთი რამით განასხვავა უფალმა: შემეცნების უნარით დააჯილდოვა, რაც საშუალებას აძლევს მას, საკუთარი ან სხვისი გამოცდილებით მოიპოვოს ცოდნა და გამოიყენოს. ცხოველი ვერ ახერხებს ამას და ამიტომაც ვერ ვითარდება. მგელი თუ ირემი, კურდღელი თუ შაში დღესაც ისეთივე შეცდომებს უშვებენ, როგორსაც მათი წინაპრები უშვებდნენ ათასობით წლის წინ. ისტორიულმა წარსულმა ვერაფერი ასწავლა მათ. ადამიანმა თუ მისივე შემოქმედი დაივიწყა, მაშინ უფლის მიერ ნაბოძებ შემეცნებით უნარსაც ვეღარ გამოიყენებს. წარსულის მოვლენებში ანუ ისტორიის გაკვეთილებში მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი თუ ვერ დაინახა, ავსა და კარგსაც ვეღარ გაარჩევს და სწორ არჩევანსაც ვეღარ გააკეთებს. ეს იქნება მისი, როგორც სოციალური არსების, კატასტროფა.

სწორედ აქეთ ექაჩებიან დღევანდელ კაცობრიობას ბოროტი ძალები!

არჩევანის გაკეთებას რა უნდაო, იტყვის ზოგიერთი, რაც ჩემთვის სასიამოვნოა, იმას ავირჩევ და მორჩაო! ცდება ის ზოგიერთი: სასიამოვნო ყოველთვის სასარგებლო როდია! სასარგებლო რომ დაინახო და აირჩიო, საგნებსა და მოვლენებში მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ლოგიკა უნდა შეამჩნიო და ისე გააკეთო დასკვნები. ამას მხოლოდ შემეცნების თანდაყოლილი ანუ ღვთით მონიჭებული უნარი შეგაძლებინებს, სხვა ვერაფერი! სწორედ აქ არის საჭირო ისტორიის გაკვეთილების გახსენება.

დღევანდელი ცივილიზებული კაცობრიობა სრულიად აშკარად არის გაყოფილი ორ ურთიერთსაწინააღმდეგო ნაწილად, მაგრამ

გამყოფი ხაზი სად გადის, ამის დანახვა მხოლოდ რწმენით განათებულ გონებას შეუძლია და არა იმ თვალს, ოკულისტების სწავლის საგანი რომ არის. ამ „გამყოფი ხაზის“ დანახვა რთულია იმიტომ, რომ იგი სახელმწიფოთა ან კონტინენტთა შორის კი არა, არამედ თითოეული ადამიანის შეგნებაზე, მრწამსსა და რწმენაზე გადის. ცალ მხარეს არის ადამიანური ზნეობა და მისი ერთგულება, მეორე მხარეზე — უზნეობა და მისი აპოლოგეტები.

რაც კაცობრიობა არსებობს, ზნეობა და უზნეობა მუდამ ებრძოდა ერთმანეთს, როგორც აშკარად, ისე ფარულად, საზოგადოებაშიც და ცალკეულ პიროვნებებშიც, მაგრამ მაშინ რეალური სახელები ერქვათ მათ. მაგალითად, მეძავი პრეისტორიულ ხანაშიც მეძავი იყო, მაგრამ მეძავობა სასახელო საქმედ არ მიაჩნდა არავის, თვით მეძავეებსაც. ახლა ვითარება რადიკალურად შეიცვალა: მეძავეებმა პრესტიჟული პოზიციები დაიკავეს. ისინი მისაბამ და დაფასებულ (მაღალ ანაზღაურებად!) პერსონებად იქცნენ. უცხოვს, ან მთელი საზოგადოების წინაშე შიშველი სხეულის გამოფენა სირცხვილად აღარ ითვლება... ახლა სირცხვილად (ზოგ „მოწინავე“ ქვეყანაში — დანაშაულად!) ითვლება სირცხვილი! აგერ ახლახან, ინგლისში მიიღეს კანონი, რომელიც კრძალავს ისეთი საბანაო კოსტიუმის გამოყენებას, რომელიც ფარავს ქალის სხეულის ეროტიკულ ადგილებს. გაშიშვლებული ბანაობა და ქუჩაში სიარული კი კანონიერია.

კარგია ეს თუ ცუდი?

თანამედროვე ე. წ. დასავლური ლიბერალიზმის მიმდევრები იტყვიან, რომ ეს ძალიან კარგია, რადგან პიროვნებას ათავისუფლებს საზოგადოებრივი მორალის შეზღუდვებისგან. პიროვნების სრული თავისუფლება ხომ საზოგადოებრივი პროგრამის ერთ-ერთი არსებითი ნიშანია და რახან ასეა, სირცხვილის გრძნობა ამ პროგრესის გზაზე შემაფერხებელ ბარიერად არის ქცეული, ქადაგებენ ისინი. ჯერ არ უთქვამთ, მაგრამ, ალბათ, მალე იტყვიან, რომ აღვადგინოთ ლენინისა და ტროცკის „მგზნებარე რევოლუციური“ ლოზუნგი — „ძირს სირცხვილი!“ (Долой стыд!), რომელიც 1918-1921 წლებში უბედურ პროლეტარებს შეაჩერეს ხელში.

კაცობრიობის ისტორიაზე წარმოდგენა ვისაც აქვს, მან იცის, რომ ცხოველთა სამყაროს მაშინ გამოეყო ადამიანი და სოციალურ არსებად იქცა, როდესაც სირცხვილის გრძნობა გაუჩნდა და სხეულის ცალკეული ნაწილები დაიფარა. ვინც პოზიტიურ მეცნიერებას არ ენდობა და თეოლოგიურ ლიტერატურას სცემს მეტ პატივს, მაშინ მან

„ბიბლიაში“ უნდა ჩაიხედოს, ღვთის მიერ შექმნილი არსებები ადამი და ევა როდის გახდნენ ადამიანები ანუ სოციალური არსებები? — როდესაც მათ სირცხვილის გრძნობა გაუჩნდათ და სამოთხის ანუ სრულიად უზრუნველი არსებობის დატოვება მოუხდათ. თუ ადამიანი სირცხვილზე ხელს აიღებს, მაშინ მას უსათუოდ მოუწევს ველურობაში დაბრუნება! ტყუილად როდი ამტკიცებდნენ XX საუკუნის დიდი მოაზროვნენი: კაცობრიობა ცივილიზებული ველურობისკენ მიექანებაო. ჩაცმა კულტურაა, სიშიშვლე — უკულტურობა! აი, ეს ჭეშმარიტება დააყენეს ეჭვქვეშ ისტორიისგაკვეთილების უარყოფელმა მოწაფეებმა.

წარსულის გამოცდილება ამტკიცებს და დღევანდელობაც ადასტურებს იმას, რომ მასის მოტყუება ძნელი არ არის. ერთი კაცის მოტუებაა ძნელი, თორემ მასის მოტყუება ადვილიაო. თუ არ ვცდები, კარდინალ რიშელიეს მიაწერენ ამ ნათქვამს. ჭკვიანი კაცი იყო საფრანგეთის კარდინალი! ამიტომაა, რომ პოლიტიკური პარტიები მიტინგებს ეტანებიან, თითქოს ყველა მათგანს მიტინგიტი სჭირს. რატომ? იმიტომ, რომ მიტინგზე თავმოყრილი ადამიანები პიროვნებათა ინტეგრირებულ ერთიანობას კი არ ჰქმნიან, არამედ ბრბოს!

გახსოვთ, ალბათ, მიტინგებზე წყდებოდა საფრანგეთის დიდი რევოლუციისა თუ კრომველის ბედ-იღბალი. სწორედ ბრბომ გამოუტანა სასიკვდილო განაჩენი საფრანგეთისა და ინგლისის მეფეებს; განა მიტინგებით არ მოვიდა ჰიტლერი ხელისუფლებაში; ანდა, მიტინგები არ იყო, განა, ბოლშევიკების მთავარი საბრძოლო იარაღი ხელისუფლებაში მოსვლამდე?

ყველა რევოლუციასა თუ დიდ პოლიტიკურ შემობრუნებას დემაგოგიური ლოზუნგები უძღვის წინ. განა საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროშაზე არ ეწერა უკვდავი დემაგოგიური ლოზუნგი — „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება!“ რა მერე? ტალეირანი და ფუშე გასკონელი გლეხის ჟორჟისა და პარიზელი ასენიზატორის პლანშეს ძმებად და თანასწორებად იქცნენ?

რუსეთის ბოლშევიკური რევოლუციის ბელადებმა საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დემაგოგიურ ლოზუნგს, კონკრეტული შინაარსის დემაგოგიაც დაუმატეს — „მიწა — გლეხს! ქარხანა — მუშას!“ პროლეტარია ვისაო, — ეს აღარ უკითხავთ, ისე იბღავლეს ვაშაო, გაბრუებულმა პროლეტარებმა.

ამ ყველაფერის მცოდნე ხალხი „მიშა-მიშაო“ ბღაოდა, როდესაც მან ხელისუფლებისთვის ბრძოლის მიტინგზე ახალი სუპერდემაგოგიური ლოზუნგი გადმოუგდო ბრბოს: „დავუბრუნოთ

საქართველო ქართველებს!“ ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ რა დაუბრუნეს ქართველ ხალხს, ამას ყველა ხედავს. არა და, მართლაც, რისი ღირსიც იყო, ის დაუბრუნეს ისტორიის მკაცრი გაკვეთილებისადმი უგულისყურო მოწაფეებს!

ახლაც იგივე და იმგვარადვე ხდება: ერთ-ერთი ე. წ. პარტია, რომლის სარეკლამო ბანერებსაც ახლადგაპოლიტიკოსებული ყოფილი საოპერო მომღერლის დიდი პორტრეტები ამშვენებს, ასეთი ლოზუნგით მოდის: „სახელმწიფო ხალხისათვის!“ ეს არ არის სააკაშვილისეული ლოზუნგის ახალი რედაქცია? იმან ხომ ხალხს „დაუბრუნა“ საქართველო, ახლა ეს გვპირდება, რომ მაგ „დაბრუნებულ“ საქართველოს, თქვენ რომ გამოგადგებათ, ისე გადავაკეთებთო!

რას არ ნახავთ ჩვენს პოლიტიკურ ბაზარზე: „ახალი დემოკრატები“, „თავისუფალი დემოკრატები“ (ჯერჯერობით არ ჩანს „ჭკუაშეზღუდული დემოკრატები“), „ახალი მემარჯვენეები“ (ძველები სად არიან, ნეტავი?), „ლეიბორისტები“ (ერთი კაცი თუ არის მაინც, რომელმაც იცის რა არის ლეიბორიზმი!), „პატრიოტთა ალიანსი“, „ქრისტიან-დემოკრატები“, „ეროვნულ-დემოკრატები“ (დემოკრატების ცვენაა, საერთოდ!), „გირჩები“, „რკოები“, „თეთრები“, „მწვანეები“... ვაჳა, ჩქიმი ცოდვა!

XX საუკუნის 10-იანი წლებია, ნამდვილად, როცა, მიხაკო წერეთლის თქმით, სამი ქართველი ოთხ პარტიას ქმნიდა. ამ პარტიობანამ ისე წაიყვანა საქმე, რომ 20-იანი წლების დასაწყისში კინაღამ ათი ჯუჯა სახელმწიფო ჩამოყალიბდა საქართველოში. მართო ერთი გურიის საბჭოთა რესპუბლიკის მაგალითი რად ღირს!

დემაგოგიური ლოზუნგები დღეს ბევრად უფრო დახვეწილი, მკაცრად შეფუთული და ლამაზად რეკლამირებულია. ხალხის მოტყუების მექანიზმები ფსიქოლოგიის მეცნიერების დებულებებს ეფუძნება, თუმცა ახლანდელიც ისევ ისე პრიმიტიულია, როგორიც 300 და მეტი წლის წინ იყო — კარგი ცხოვრების დაპირება!

როგორც საფრანგეთის დიდი რევოლუციის წინ არ უკითხავს დემაგოგიით გამოლენიებული ფრანგ პროლეტარიატს, რას ნიშნავდა ლოზუნგი „თავისუფლება!“ — ტყვეობიდან თავდახსნას, პატიმრობიდან გათავისუფლებას, სამსახურიდან გაშვებას, ყოველგვარი პასუხისმგებლობის მოხსნას, თუ რუსეთის გვიანდელ უკიდვანო ტრამალებზე სიკვდილს, ასევე არ კითხულობს ხალხის უმრავლესობა დღეს, რას ნიშნავს ევრო-ატლანტიკური არჩევანი და რატომ ეწირება ქართველი ჯარისკაცი ანგოლასა თუ ავღანეთში საქართველოს

ეროვნულ ინტერესებს. ევროპის ქალაქები — პარიზი თუ ბერლინი, ბრიუსელი თუ ვენა, მადრიდი თუ რომი უფრო ცივილიზებული, ლამაზი და მომხიბლავია, ვიდრე ხარაგაული თუ საჩხერე, კასპი თუ წნორი. ამიტომ ჩვენ ევროპისკენ მივდივართ-მიგვიხარიაო, — ჭყლოპინებენ ჩვენი უიპოლიტიკოსები და ჩვენც ტაშს არ ვიშურებთ მათთვის, ისევე როგორც სამასი თუ ასი წლის წინ არ იშურებდნენ ხმასა თუ სიცოცხლეს პარიზელი თუ მარსელელი ბეჩავეები, პეტერბურგელი თუ ტულელი პროლეტარები, სტავროპოლელი თუ იმერელი გლეხები.

ისტორია სულ ტყუილად გვასწავლის გაკვეთილებს, უსწავლელობისთვის კი ძალიან მკაცრად გვსჯის, მაგრამ სრულიად უშედეგოდ. ვერა და ვერ ვისწავლეთ არჩევანის გაკეთება, ვერ დავიმახსოვრეთ ძალიან მარტივი ალგორითმი, რომელიც ჩვენს წინაშე მდგომი ამოცანის გადაწყვეტას სჭირდება.

რატომ მიაღწია დავით აღმაშენებელმა უდიდეს წარმატებას სახელმწიფოებრივი აღმშენებელობას ყველა მიმართულებით? განა რა ცოდნა-გამოცდილება ჰქონდა თექვსმეტი წლის ყმაწვილს, რომელმაც სამეფო გვირგვინი დაიდგა თავზე! ბრძენი მრჩეველი და აღმზრდელი ჰყავდა გვერდით - გიორგი ჭყონდიდელი! ჩვენ კი დავივიწყეთ მარად უკვდავი და ბრძნული შეგონება: „ვაი იმ ქვეყანას, რომელსაც ყმაწვილნი მართავენ!“

სააკაშვილის ნაცბანდის ხელისუფლებაში მოსვლისთანავე სამსახურებიდან დაიფრინეს მოწიფული და ჭარმაგი სპეციალისტები და ქვეყანა ბიჭ-ბუჭებს ჩააბარეს. ნაცბანდის განათლების მინისტრმა, ვინმე ლომაიამ პირდაპირ თქვა: ორმოცი წლის ხე არ მინდა ეზოშიო! ამის მთქმელები და ამგვარად მოაზროვნენი უფსკრულში რომ გადაჩეხავდნენ ქვეყანას, არ უნდა გვეფიქრა? ჩვენ ხომ წინ გვედო ისტორიის მკაცრი გაკვეთილები!

ახალგაზრდობა უნაკლო როდია, მაგრამ ყველა ნორმალური საზოგადოება სამი ასაკობრივი ფენისაგან უნდა შედგებოდეს — ახალგაზრდები, მოწიფულები, ჭარმაგები. თითოეულ მათგანს გარკვეული ფსიქოსოციალური ფუნქცია აკისრია: ახალგაზრდობა რადიკალურია, აქტიური და აჩქარებული. იგი მომავალზეა ორიენტირებული და აწმყო და წარსული ნაკლებად აინტერესებს. იგი პროგრესის ხელშემწყობი ძალაა, მაგრამ საბედისწერო შეცდომების დაშვების დიდი შანსი აქვს. მოწიფულობა ძირითადად აწმყოზეა ორიენტირებული და სადღეისო შედეგებით აფასებს თავის მოქმედებას. სიჭარმაგეში ადამიანი კონსერვატორი ხდება და მისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა

აქვს ტრადიციებს ანუ წარსულს. ინგლისელებს აქვთ ერთი ასეთი სენტენცია: ახალგაზრდობაში რადიკალი თუ არ ყოფილხარ, გული არ გქონია, და სიტყვარმაგეში კონსერვატორი თუ არ გამხდარხარ, მაშინ ტვინი არ გქონიაო!

ერთი სიტყვით, ამ სამი ასაკობრივი ფენის ერთობლიობა არის საზოგადოების სტაბილური განვითარების გარანტია. აბა, წარმოიდგინეთ, რა დაგვემართება, ჩვენს ავტომობილს მხოლოდ აქსელერატორი რომ ჰქონდეს და მუხრუჭი არა, ანდა პირიქით! აი, ასეა საზოგადოებაც.

აქ ნახსენები ზოგადი კანონზომიერება, რა თქმა უნდა, ეჭვს არ იწვევს, მაგრამ თანამდებობებზე კადრების შერჩევისას კონკრეტული პიროვნების ინდივიდუალური თვისებები უნდა გავითვალისწინოთ, არჩევანი უტყუარი რომ გამოგვივიდეს, თორემ 24-25 წლის ისეთი ახალგაზრდაც გვინახავს და გაგვიგონია, რომელიც დიდი ცხოვრებისეული გამოცდილებით არის დატვირთული და სიბრძნის კარიბჭესთანაც დგას და ისეთი 50 წლისანიც ვიცით, მთელი ცხოვრება ტაშფანდურში რომ აქვთ გატარებული და ხეირიანად ისიც კი არ იციან, პურს ხე ისხამს თუ თონეშია გამომცხვარი.

აგერ ახლახან არ იყო, ეკონომიკის მინისტრად რომ დანიშნეს ერთი ლამაზი გოგო, რომლის შრომითი საქმიანობა მინისტრის თანამდებობიდან დაიწყო; ანდა, თავდაცვის მინისტრობა რომ ჩააბარეს ერთ ბიჭს, რომელმაც ფულის თვლა იცოდა მხოლოდ. განათლებისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრებზე ქართულ თანამედროვე ფოლკლორში ზომ ანეკდოტები შეიქმნა: განათლებისა და მეცნიერების მინისტრი სასწავლებლად გააგზავნეს რომელიღაც უნივერსიტეტშიო, რომ თქვეს, ანეკდოტს არ ჰგავდა ეს? სამწუხარო ის არის, რომ ეს სინამდვილე იყო და არა ანეკდოტი.

ისტორიას გულისყურით თუ გადავხედავთ, დავინახავთ, რომ ჩვენ (და სხვასაც!) პირადი თუ ეროვნული უბედურება მაშინ გვატყდებოდა თავს, როდესაც ჩვენს ღვთიურ წარმომავლობას ვივიწყებდით, უფლის მცნებები აღარ გვახსოვდა და კერპებისა და მამონას მონები ეხდებოდით. აღარც თავისუფალი ნება გვქონდა მაშინ და აღარც არჩევანის უნარი. ამიტომაც ვიმეორებდით ზედიზედ ერთსა და იმავე შეცდომებს...

მარაბდის ბრძოლის წინ ქართლ-კახეთის მეფემ ჯარის სარდლად მის გვერდით მდგომი სწორუპოვარი მხედართმთავარი და გმირი გიორგი სააკაძე კი არ დანიშნა, არამედ სხვაზე შეაჩერა არჩევანი. რატომ? ქვეყნის მტერი იყო ის მეფე, თუ უვიცი? არც ერთი! უფლის მცნება

ისტორიის მკაცრი გაკვეთილები

დავიწყებოდა და სააკაძისადმი შურს დაებრმავებინა, „წუხილს შეეპყრო სხვის სიკეთესა ზედა“. იქ მყოფ ე. წ. ლიდერებსაც დავიწყებოდათ უფალი და ამიტომაც დაგვრეჯგვეს მარაბდაში სასტიკად.

ჩვენი უახლოესი წარსულის ერთი მწარე მაგალითი უნდა გავიხსენოთ, რომლის გამეორების დიდი შანსი გვაქვს დღესაც...

გახსოვთ, ალბათ, 1989 წლის 9 აპრილის ღამეს, როცა რაღაც ძალების მიერ წაქეზებული ექსტრემისტების არაადეკვატური საქციელის გამოისობით, მთავრობის სასახლის წინ გამართულ მიტინგზე მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა, მომიტინგეებთან ღმერთის სახელით მისულ პატრიარქს, რომელიც გაბრიყვებულ მოქალაქეებს მოუწოდებდა, ეკლესიაში წავიდეთ და საქართველოს გადარჩენისთვის ვილოცოთო, ერთ-ერთმა ავანტიურისტმა მიკროფონი გამოგლიჯა ხელიდან და ხალხს შესძახა: არ უგდოთ ყური ერის სულიერ მამასო. ბრბომ, როგორც არაერთგზის, მაშინაც არ დაუჯერა სიბრძნეს და გაჰყვა სიბრიყვეს!

ცხონებულმა მერაბ კოსტავამ თქვა ერთხელ: შენი თავი კი არ უნდა გიყვარდეს ეროვნულ მოძრაობაში, არამედ ეროვნული მოძრაობა უნდა გიყვარდეს შენშიო. წარსულშიც და ახლაც, საშოვარზე გამოჩენილ „პოლიტიკოსებს“ სამშობლო კი არ უყვართ, საკუთარი თავი უყვართ სამშობლოში და ამიტომაც იშენებენ სრა-სასახლეებს გადატაკებულ თანამემამულეთა თვალწინ და უნამუსოდ ატყუებენ გაბითურებულ ამომრჩევლებს: მე რომ ოქროს სასახლეს ავიშენებ, მაშინ თქვენ ბროლის კოშკებს დაგიდგამთო.

ისტორიამ დანდობა არ იცის. მის მიერ მოცემულ გაკვეთილებს ვინც ვერ ისწავლის, უსათუოდ დაირეჯგება უგულისყურობისთვის, ხოლო ღვთის მცნებები ვინც დაივიწყა, შენდობის იმედი ნუ ექნება!

